

G. P. Putman's Sons; Cambridge, England: University Press. Retrieved from <https://www.bartleby.com/224/1504.html#txt3>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ярослава Бельмаз – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Наукові інтереси: історія англійської мови, порівняльно-історичне мовознавство, професійний розвиток викладачів вищих навчальних закладів, порівняльна педагогіка.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Yaroslava Belmaz – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Foreign Philology at Municipal Establishment “Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy”.

Scientific interests: history of the English language, comparative-historical linguistics, professional development of higher education teachers, comparative pedagogy.

УДК 811.161:39

ЕТНОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ БЕЗОСОБОВИХ ФОРМ ДІЄСЛІВ КАУЗОВАНОГО РУХУ (НА МАТЕРІАЛІ СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ)

Маргарита ЖУЙКОВА (Луцьк, Україна)

e.mail: mzhujkova@ukr.net

ЖУЙКОВА Маргарита. ЕТНОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ БЕЗОСОБОВИХ ФОРМ ДІЄСЛІВ КАУЗОВАНОГО РУХУ (НА МАТЕРІАЛІ СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ)

У статті розглядаються деякі дієслова східнослов'янських мов з семантикою каузованого руху, для яких характерне безособове вживання (несе, носить, занесло, принесло, пронесло тощо). Показано, що ці дієслова генетично пов'язані з агентивними конструкціями, в яких у ролі суб'єкта виступає номінація надприродної істоти. Виявлено природу негативної оцінки таких виразів та їх зв'язок з народними віруваннями.

Ключові слова: безособові дієслова, агентивні конструкції, негативна оцінка, каузоване переміщення, народна культура, етнолінгвістика.

ZHUIKOVA Marharyta. ETNOLINGUISTIC ASPECT OF FORMATION OF THE IMPERSONAL FORMS OF THE VERBS OF CAUSATIVE MOVEMENT (BASED ON THE MATERIAL OF EASTSLAVIC LANGUAGES)

Linguistics has long faced the problem of identifying the mechanisms that led to the advent of impersonal verbal forms.

These verbs are very diverse in terms of semantics. There is a group of predicates among them that have semantics of causative movements (несе, носить, водить, занесло, тягне, принесло, etc.) in the East Slavic languages. These verbs denote not controlled, purposeful movement of the person, but the causative movement, caused by interference by some other will. In addition, these verbs have a pragmatic load: they belong to the colloquial register and convey a negative assessment of the situation given by the speaker. The presence of the first characteristic in impersonal verbs is deduced from the semantics of initial binomial structures, in which the supernatural being (God, evil spirits, destiny, etc.) is conceived as the subject of action. Contexts with such a subject can actualize the idea of uncontrollability of human movement in space, sometimes it is brought to full dependence on non-human forces (for example, чорт завів, лихо носить, лиха година принесла, доля закунула). Negative assessment of the situation is motivated by the fact that the agent of action is an evil spirit. The basis of such expressions is archaic belief in the fact that a person is deprived of his own will and can not act at his own discretion, whereas all of his actions are due to the influence of non-human (higher) forces. Such beliefs remained among the eastern Slavs for quite a long time coexisting with the Christian dogma of freedom of choice and responsibility for the committed deeds. Gradual easing of mythological consciousness has led to the fact that binomial structures with subjects with supernatural beings lost the semantics of uncontrollability of action and increasingly played the role of set expressions, cliché speech formulas. The impersonal verb пронесло (пронесе), which transmits an exclusively positive, emotionally colored assessment of the situation, stands out against the background of impersonal predicates, which acquired a distinctly negative evaluation. This word has developed a meaningful component of the expectation of adverse events or phenomena. If such expectations do not come to light from an unknown source, the subject is relieved. This verb indicates just that difficult situation. It was separated from the Russian paroemia Пронесёт (пронёс) Бог грозу, Грозную тучу Бог пронесёт, which eventually lost both of its nominal components and turned into an impersonal verb. Thus, impersonal verbs and binomial structures with semantics of causative motion are completely identical both in meaning and in function. This allows us to assert that this group of impersonal verbs was formed on the basis of curtailment of two-member personal sentences.

Keywords: impersonal verbal forms, agentive constructions, negative assessment, causative movements, national culture, ethno-linguistics.

Постановка проблеми. Властивості та походження безособових дієслівних форм у слов'янських мовах віддавна привертають до себе увагу дослідників. Як відомо, такі дієслівні форми позначають ситуації, в яких відсутнє активне начало – каузатор дії чи стану, оскільки вони "означають дію чи стан, що не передбачають особи – виконавця дії чи носія стану" [7, с. 44]. Неможливість постановки підмета при безособових дієсловах корелює з їхніми семантичними особливостями: їх семантика "несумісна з уявленням про активного діяча" [2, с. 363]. Питанням щодо граматичних особливостей, лексичної семантики, типології й походженню безособових дієслів, а також безособових речень, які утворюються на їх основі, присвячено багато мовознавчих праць. Одним з перших на матеріалі церковнослов'янської мови їх описав Мелетій Смотрицький у своєму творі "Граматики славенския правильное

синтагма" (1619 р.). Проте виникнення безособових дієслів можна відносити до значно давніших періодів функціонування слов'янських мов. Як зазначає український етимолог О. Мельничук, безособові речення з головним компонентом-дієсловом у формі 3-ої особи однини існували ще в індоевропейській прамові. "Найчастіше в таких реченнях ідеться про деякі явища природи, фізіологічні і психічні стани або процеси, ситуації і стосунки етичного характеру тощо" [1, с. 395].

Попри давність безособових конструкцій та їх поширення у всіх слов'янських мовах, досі залишається дискусійною проблема генези безособових дієслів (та ширше – безособових речень). Більшість мовознавців, що заторкували це питання, вбачають у безособових конструкціях результат згортання двоскладних особових речень. Так, О. Мельничук пише про те, що "деякі конструкції безособових речень розвинулись у праслов'янській мові на ґрунті двоскладних структур у результаті змін, яких зазнала граматична природа їх окремих структурних компонентів" [1, с. 395]. Як приклад вчений наводить праслов'янські дієслова *jestь, dostoitь, podobajetь, хотjetь sъ*, які поєднувались із залежним інфінітивом іншого дієслова. Російський мовознавець О. Шахматов висловив думку, що лише частина безособових речень (а саме ті, що позначають явища природи) могла бути утворена з особових, тоді як для більшості випадків "безособову форму ніяким чином не можна вивести з особової". Зокрема, він наголошував на тому, що вже в давнину безособові форми дієслова позначали "внутрішні переживання людини, фізичні та моральні", що не дозволяє вважати їх наслідком розвитку особових конструкцій [8, с. 88-89].

Власне, саме ті конструкції, які позначають явища природи, надаються до інтерпретації найбільш очевидним чином, оскільки в них можна вбачати відбиття архаїчних уявлень наших предків про активне міфічне начало, яке стоїть за певними видимими процесами чи станами. Ще на початку ХХ ст. О. Пешковський зауважував, що такі двоскладні речення як рос. *свет светит, гром гремит* "вказують на первісну, міфічну причину явища, на міфічного діяча, що його здійснює. Усунення цих підметів і могло створити безособове речення" [6, с. 318]. С. Кацнельсон вбачав такий самий механізм і в германських мовах; на його думку, в історичному розвитку безособові дієслова германських мов виникли з особових, де підмет називав активне начало. "У безособових конструкціях подані у зародку різні анімістичні та культові уявлення" [5, с. 37].

Навряд чи доцільно поширювати таке твердження на всі дієслова, які можуть функціонувати в односкладних безособових реченнях, проте доречно вважати, що принаймні частина безособових дієслів сучасних мов виникла на основі особових внаслідок редукації підмета у двокомпонентних реченнях. У нашій попередній роботі [4] було описано генезу тих безособових дієслів, що позначають негативні тілесні стани людини та результати фізичного впливу на тіло (такі як укр. *крутить, ламає, пече, трусить, коле, спирає дүх, покорчило, покривило, заціпило, схотило, рознесло* тощо). Ми показали, що у деяких фольклорних жанрах (передусім у текстах замовлянь та прокльонів) більшість цих предикатів вживається також у двочленних агентивних конструкціях, агентом яких виступає назва надприродної істоти (пор. *трясця трясе, різачка ріже, колька коле* тощо).

Мета та завдання дослідження. У цій розвідці ми розглянемо генезу деяких безособових дієслів східнослов'янських мов із семантикою руху. До цієї групи належать предикати *несе (носить, носило), занесе (занесло), принесе (принесло), тягне (тягнуло), водить (водило), пронесе (пронесло)* та ін. Особливість цих дієслів полягає, по-перше, в тому, що вони позначають каузований рух особи, а по-друге, в наявності у переважній більшості прагматичного компонента (розмовність та оцінка, здебільшого негативна). Обидві особливості можуть бути пояснені лише шляхом залучення того культурного тла, на якому виникли названі безособові дієслова.

Матеріал дослідження зумовлено метою роботи: з одного боку, ми спираємося на особливості вживання та семантичні ознаки розглядуваних безособових дієслів у синхронії, а з другого – враховуємо ті контексти, в яких функціонують особові форми відповідних дієслів із специфічним семантичним навантаженням, тобто діахронний аспект.

Виклад основного матеріалу. Важливо зауважити, що речення з безособовими предикатами руху, які ми розглядаємо, мають певні змістові особливості. По-перше, сама дія мислиться такою, що не контролюється об'єктом переміщення, пор.:

*А ми малими розійшлись –
Та вже й не сходились ніколи.
Мене по волі і неволі
Носило всюди. Принесло*

На старість ледве і додому. Т. Шевченко. Ми вкупочці колись росли...

Он пошел в сад, из сада вышел бессознательно на улицу, спустился под гору и очутился у реки. «Зачем меня сюда занесло?» – спросил себя Молотов, а сам как будто хотел угадать, кто завтра придет на это место. Н. Помяловский. Мещанское счастье.

У наведених прикладах ідея неконтрольованості переміщення підкреслюється одиницями контексту: *носило по волі і неволі* у Т. Шевченка, прислівником *бессознательно*, питальним реченням із прислівником *зачем*, що демонструє відсутність цілеспрямованості дії, у М. Помяловського. Компонент неконтрольованості особливо характерний для тих ситуацій, де об'єктом руху виступає суб'єкт мовлення (у реченні вживається займенник у першій особі).

По-друге, контексти з безособовими дієсловами переміщення можуть демонструвати негативне ставлення суб'єкта мовлення до об'єкта руху, пор.:

В металевій сітці Прокопа Гордійовича вільно гуляє два йоржі. Може б, і впіймав щось, коли б не принесло оцю придибу, оцього сизоокого. Ю. Мушкетик. Крапля крові.

Только переступил порог, кто-то схватил его за руку.

– *Тебя зачем принесло, пучеглазый?* – дернув его за рукав, вполголоса спросила Фленушка. П. Мельников-Печерский. В лесах.

Звертає на себе увагу та обставина, що в прагматично навантажених контекстах, де суб'єкт мовлення негативно оцінює появу певної особи у своєму просторі, семантика неконтрольованості переміщення відступає на задній план або цілком зникає. У наведених контекстах з дієсловом *принесло* той самий зміст міг бути виражений не каузативними, а агентивними дієсловами *іде, прийшов*, що призвело би, однак, до втрати як негативної оцінки ситуації, так і експресивності висловлень.

Наявність першої семантичної ознаки у безособових дієслів каузованого переміщення виводиться із семантики базових двочленних конструкцій, у яких у ролі суб'єкта дії мислиться надприродна істота (Бог, нечиста сила, доля, фатум тощо). Контексти з таким суб'єктом можуть актуалізувати ідею неконтрольованості переміщення людини у просторі, часом доведену до повної залежності від позалюдських сил; пор. ситуацію, описану М. Гоголем, коли герой потрапляє у негоду, збивається через свого п'яного візника з дороги і зрештою покладається лише на щасливий випадок:

Но в это время, казалось, как будто сама судьба решилась над ним сжалиться. Издали послышался собачий лай. ... Чичиков извинился, что побеспокоил неожиданным приездом.

– *Ничего, ничего, – сказала хозяйка. – В какое это время вас Бог принес! Сумятица и вьюга такая...* Н. Гоголь. Мертвые души.

Поступове послаблення міфологічної свідомості призвело до того, що двочленні конструкції з суб'єктами – надприродними істотами втрачали семантику неконтрольованості дії і дедалі частіше виконували роль сталих виразів, клішованих мовленнєвих формул. Цікаво, що для виразів з іменним компонентом *Бог* (*Бог несёт, Бог принёс*) негативна оцінка ситуації в цілому не характерна, пор.:

– *Никак Пантелей из Макаровской экономии?*

– *Я самый, – ответил объездчик.*

– *То-то я вижу. Не узнал – богатым быть. Откуда бог несёт?*

– *Из Ковылёвского участка.* А. Чехов. Счастье.

Натомість всі агентивні фраземи з іменними компонентами, що називають демонічну істоту, наділені яскравою негативною оцінкою і служать для вираження ставлення мовця до особи, яка з'являється / перебуває десь невчасно, недоречно. Це вирази на кшталт рос. *дьявол (лукавый, леший) принёс, лихая (нечистая, нелёгкая) принесла, чёрт носит, черти носят, черт несёт, бес понёс* тощо. Семантика агентивних фразем з дієсловами доконаного та недоконаного виду може визначатися семантикою самого дієслова, зокрема, завершеністю чи процесуальністю позначуваної дії, а також (у межах недоконаного виду) –

односпрямованістю чи різноспрямованістю руху (*нести – носити*). Вирази з дієсловами доконаного виду переважно мають семантику завершеного руху і позначають небажану для мовця появу особи у певному місці:

– *Что ты ночью бродишь, каин?*

Черт занёс тебя сюда! А. Пушкин. Утопленик.

У XVIII ст. двокомпонентні одиниці активно вживались у літературних творах як експресивні засоби з негативною оцінкою на позначення поведінки якоїсь особи. Так, у російських літературних творах XVIII ст. зафіксовані вирази *нелёгкое несёт, нелёгкая занесла, нелёгкая мчит, нелёгкая суёт* [Пал. 186], *черт ведёт* [Сл. XVIII 71].

Подібні фраземи зафіксовано у діалектному мовленні і представлено у словниках діалектної фразеології. Пор. псковські одиниці *хвороба принесла (поднесла)* кого (го нежелательном появленні кого-л., наступленні чого-л.г), *хвороба (лихая) несёт / понесла* кого куда, *бес несёт*, марковані у словнику позначкою «несхвальне» [ППП 77]. Відзначимо й рідкісні паремії з агентивним компонентом: *Кой бес вомчал, тот и вымчит* [ПРН 1, 124], *Черт ли нёс на дырявый на мост?* [ПРН 1, 192], *Передние колёсы лошадь везёт, а задние – чорт их несёт* [ППЗ 105], *Чорт понёс, не подмазавши колёс* [ППЗ 116], *Убил да ушёл – Бог унёс, а поймали да побили – не черти водили* [Аник. 310], а також білоруські приказки *Внесець нечистая, не вынесець и Пречистая* ("попавшему в беду плоха надежда на защиту приятелей") [Нос. 14], *Завев, як чорт добрую душу* ("говорят шуточно в случае неустойки чьей-либо в данном слове") [Нос. 44]. Загалом в ролі агентивного компонента може бути представлена будь-яка номінація нечистої сили, пор.:

Красавина. *Ах ты, батюшки мои, как перепузал, окаянный! <..> Ишь тебя где дуканька-то носит!* А.Н. Островский. За чем пойдешь, то и найдешь.

Український фразеологічний фонд, окрім тих одиниць, що збігаються з російськими та білоруськими, зберігає і деякі оригінальні сталі вирази з тою ж семантикою, як, наприклад, *повітря носить, лихо несе, дідько несе, лиха година принесла, ледащо принесло*:

"Ну, таки принесло ледащо отого дзвонаря, оте брязкало! Забавлятиме старих хазяїнів, замовлятиме їм пристрїт, неначе знахурка, і буде довго замовлять..." – думав Радюк. І. Нечуй-Левицький. Хмари.

Он чоловіка десь повітря носить,

а ти бідуї з свекрушиськом проклятим, –

ні жінка, ні вдова – якась покидька! Леся Українка. Лісова пісня.

Оришка. *Ой лишеньо, батько вже вертаються!*

Антон. *Чи й справді? Так, так! Вже його лихо несе!* М. Кропивницький. Пошились у дурні.

В основі подібних виразів лежить архаїчне поганське вірування в те, що людина позбавлена власної волі і не може діяти за власним розсудом, натомість всі її вчинки зумовлено впливом позалюдських (вищих) сил. Подібні вірування зберігалися серед східних слов'ян доволі довго, співіснуючи з християнським догматом про свободу вибору та відповідальність за скоєні вчинки. Зокрема, ще у XIX ст. селянство було переконане, що людину підбурює до самогубства нечиста сила, яка по смерті отримує владу над душею самогубця. Не менш усталеними були вірування, які пояснювали блукання людини в степу, горах, лісі чи навіть у знайомому місці (поблизу села, у дворі, у власній хаті): повсюдно вважалося, що людину «водить», тобто примушує рухатися за певним маршрутом, нечиста сила. Подібні вірування та їх проекцію на мовний матеріал докладно проаналізовано в нашій роботі [3, с. 248–263].

На тлі предикатів, які набули виразно негативної оцінки (*носить, занесло, принесло* тощо), виділяється безособове дієслово *пронесло (пронесе)*, яке здатно передавати виключно позитивну, емоційно забарвлену оцінку ситуації:

У старій служки і в євнуха розпогодилися лиця. Вони ждали, що ця примхлива расуня кричатиме на них, як робила вже не раз, тупотітиме ногами, виштовхуватиме з кімнати. А воно, бач, пронесло! В. Малик. Таємний посол.

Це дієслово повністю втратило семантику каузованого переміщення у просторі, яка залишилась лише на рівні внутрішньої форми, отримавши змістовий компонент очікування

несприятливих подій чи явищ. Його зміст для вживань доконаного виду можна окреслити таким чином: "негативна ситуація, яка, на думку суб'єкта свідомості, мала статися у близькому майбутньому з високою мірою ймовірності, з якоїсь незрозумілої суб'єкту причини не настала, і суб'єкт свідомості оцінює такий поворот подій позитивно, відчуваючи емоційне полегшення". Отже, дієслово *пронести* корелює із складно осмисленою динамічною ситуацією, в якій наявний як негативний, так і позитивний оцінні складники. Наявність обох оцінних компонентів може бути осмислена лише шляхом опертя на базову конструкцію, внаслідок редукції якої і виокремився предикат *пронести*. Йдеться про повні паремійні формули *Пронесёт (пронес) Бог грозу, Грозную тучу Бог пронесёт* [ПРН 2, 233], *Бог тучу пронесёт и ведро принесёт* [ПРН, 2, 167], в яких включено компоненти як з позитивними (Бог), так і з негативними (гроза) оцінними змістами. Художні тексти засвідчують, що в російській мові використовувалась і цілісна паремійна формула, і скорочена безоб'єктна конструкція з агентом (*Бог пронесет*), пор.:

Назревают какие-то тяжчайшие события, а воинской силы нет. "Хорошо, если бог пронесет грозу, если удастся скоро разделаться с Турцией и Польшей. А вдруг – тьфу, тьфу! – появится какой-нибудь Гришка Отрепьев? Запыляет тогда дворянская Россия!"
В. Шишков. Емельян Пугачев.

Все с любопытством приготовились услышать ее рассказ.

– Надобно знать, что тому три недели послала я приказчика на почту с деньгами для моего Ванюши. ... Послала ему 2000 рублей, хоть Дубровский не раз приходил мне в голову, да думаю: город близко, всего семь верст, авось Бог пронесет. А.Пушкин. Дубровский.

Подальша редукція вихідних актантів сприяла тому, що це дієслово стало використовуватися як безособове.

Виходячи з особливостей використання розглядуваних усталених формул у художніх текстах, можна припускати, що дієслово *пронесет* у безособовому вживанні виникло вперше в російській мові, а згодом було запозичене в українську та білоруську мови.

Висновки. Формування безособових дієслівних форм з семантикою каузованого переміщення в просторі відбувалося шляхом редукції двочленних конструкцій, тобто відпадіня агентивного компонента. Мовний матеріал свідчить, що безособові дієслова та двочленні конструкції повністю збігаються як за значенням, так і функціонально. Причини переходу від агентивних до безособових конструкцій цього типу, як і у випадку предикатів з семантикою хворобливих станів, пов'язані з табуванням окремих лексичних одиниць, референти яких – позалюдські, надприродні чи навіть етнічно чужі істоти – становили загрозу для носіїв традиційної культури. Однак культурна заборона щодо вимовляння таких імен у східних слов'ян не мала категоричного характеру і часто порушувалася як у побутовому мовленні, так і у фольклорних текстах. Другою причиною, яка, очевидно, також сприяла перетворенню агентивних конструкцій у безособові, була поступова втрата народної віри у втручання надприродних сил у людське буття. Деякі безособові дієслова, корені яких передають семантику руху, внаслідок процесів семантичної деривації отримали здатність позначати різноманітні внутрішні стани людини (*тягне, найшло, везе, пронесло*). Зауважимо, що для сучасних східнослов'янських мов практично не характерне використання двочленних агентивних речень у нейтральному мовленні; вони збереглись радше як релікти минулих станів мовної свідомості і при вживанні служать яскравим маркером певного ідіолекту. Однак не можна вважати, що агентивні конструкції з першим компонентом – номінацією надприродної істоти – цілком витіснені і сприймаються як архаїзми. Слід зважити на довготривале існування поганських вірувань у масовій народній свідомості, а також на їхній статус світоглядного стереотипу, здатного пояснювати різноманітні життєві феномени і регулювати людську поведінку. Оскільки народна свідомість протиставляла божественне (чисте) та демонічне (нечисте) начала, останнє у всіх своїх проявах набувало негативної оцінки, що переносилась на мовні одиниці. Зокрема, негативна оцінка стала невід'ємною частиною практично всіх мовних формул, у яких згадується нечиста сила, в тому числі й тих, що було розглянуто вище, за винятком предиката *пронесло*. В семантиці таких одиниць міг зберігатися і компонент неконтрольованості переміщення, однак він відступив на задній план перед більш релевантною для мовної свідомості оцінною семантикою.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у поглибленому аналізі предикатів, семантичний розвиток яких зумовлений впливами традиційної народної культури.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; [А.Й. Багмут, В.Т. Коломієць, А.П. Критенко та ін.]; за ред. О.С. Мельничука. – Київ: Наук. думка, 1966. – 594 с.
2. Грамматика современного русского литературного языка / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – М.: Наука, 1970.
3. Жуйкова М.В. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов: Монографія. – Луцьк: РРВ "Вежа" Волинського державного університету ім. Лесі Українки, 2007. – 416 с.
4. Жуйкова М.В. Безособові дієслівні форми в контексті народної культури // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна. – № 843. – Серія "Філологія". – Вип. 55. – Харків, 2009. – С. 120–124.
5. Кацнельсон С. Д. К генезису номинативного предложения. – М.: Изд-во Акад. наук СССР, 1936.
6. Пешковский А. Русский синтаксис в научном освещении. Изд. 6. – М.: Учпедгиз, 1938.
7. Українська мова. Енциклопедія. – К.: Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М.П. Бажана, 2000.
8. Шахматов А. А. Синтаксис русского языка / ред. и коммент. Е.С. Истриной. – Л.: Учпедгиз, 1941.

ДЖЕРЕЛА

- Аник. – Русские пословицы и поговорки / Под ред. Аникина В.Н. – М.: Художественная литература, 1988. – 431 с.
- Нос. – Сборник белорусских пословиц, составленный И.И.Носовичем. – СПб., 1874. – 232 с.
- Пал. – Палевская М.Ф. Материалы для фразеологического словаря русского языка XVIII века. А-Я. – Кишинев: Штиинца, 1980. – 388 с.
- ППЗ – Пословицы, поговорки и загадки в рукописных сборниках XVIII-XX веков / Издание подготовили М.Я. Мельц, В.В. Митрофанова, Г.Г. Шаповалова. – М.-Л.: Из-во АН СССР, 1961. – 289 с.
- ППП – Словарь псковских пословиц и поговорок. / Сост. В.М. Мокієнко, Т.Г. Никитина. – СПб.: Норинт, 2001. – 176 с.
- ПРН – Даль В.И. Пословицы, поговорки и прибаутки русского народа. Сборник в 2 томах. – СПб.: Литера – "ВИАН", 1997.
- Сл. XVIII – Словарь русского языка XVIII века. Вып. 3. – Л.: Наука. Ленингр. отд-ние, 1987. – 296 с.

REFERENCES

1. Vstup do porivnyalno-istorychnogo vyvchennya slovyanskykh mov. (1966). [Introduction to comparative-historical study of Slavic languages]. Kyiv.
2. Grammatyka sovremennogo russkogo lyteraturnogo yazyka / Pod red. N. Yu. Shvedovoj. (1970). [Grammar of the modern Russian literary language]. Moscow.
3. Zhujkova, M. V. (2007). Dynamichni procesy u frazeologichnij systemi shidnoslovyanskykh mov. [Dynamic processes in the phraseological system of the East Slavic languages]. Lutsk.
4. Zhujkova, M. V. (2009). Bezosobovi diyeslivni formy v konteksti narodnoyi kultury. [Impersonal verbal forms in the context of folk culture]. Harkiv.
5. Kacnelson, S. (1936). K genezyisu nomynatyvno predlozhenya. Moscow: Leningrad.
6. Peshkovskij, A. (1938). Russkij syntaksys v nauchnom osveshheny. [Russian syntax in scientific coverage]. Moscow.
7. Ukrayinska mova. Encyklopediya. (2000). [Ukrainian language. Encyclopedia]. Kyiv.
8. Shakhmatov, A. (1941). Syntaksys russkogo yazyka. [The syntax of the Russian language]. Leningrad.

SOURCES

- Аник. – Russkyye poslovytzy i pogovorky (1988). [Russian proverbs and sayings]. Moscow.
- Нос. – Sbornyk beloruskykh poslovytzy, sostavlennyy I. I. Nosovychem. (1874). [A collection of Belarusian proverbs, composed by I. Nosovich]. St. Petersburg.
- Пал. – Palevskaya M. F. (1980). Materyaly dlya frazeologicheskogo slovarya russkogo yazyka XVIII veka. [Materials for the phraseological dictionary of the Russian language of the XVIII century]. Kyshynev: Shtyynca.
- PPZ – Poslovytzy, pogovorky i zagadky v rukopysnykh sbornykh XVIII-XX vekov (1961). [Proverbs, sayings and riddles in handwritten collections of the XVIII-XX centuries]. Moscow: Leningrad.
- PPP – Slovar pskovskykh poslovytzy pogovorok. (2001). [Dictionary of Pskov proverbs and sayings]. St. Petersburg
- ПРН – Dal V. I. Poslovytzy, pogovorky i prybautky russkogo naroda. (1997). [Proverbs, sayings and jokes of the Russian people]. St. Petersburg.
- Sl. XVIII – Slovar russkogo yazyka XVIII veka. (1987). [Dictionary of the Russian language of the XVIII century]. Leningrad.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Маргарита Жуйкова – доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Наукові інтереси: етнолінгвістика, лексична семантика, фразеологія, когнітологія.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Marharyta Zhuiikova – Doctor of Philology, Professor of the Ukrainian Language Department at the Lesya Ukrainka Eastern European National University.

Scientific interests: ethnolinguistics, lexical semantics, phraseology, cognitive science.